

Több, mint tánc

Beszélgetés Pándiné Dézsán Évával a mezőberényi cigányokról

Ne nézzenek szét – szabadkozik többször is Pándiné Dézsán Éva. Holott nincs miért magyarázkodni: a ház, amelyik Mezőberény egyik legszélsebb utcájában áll, tiszta, rendezett, átlagosan felszerelt. A Békés megyei településen mindenki ismeri az apró termetű, 38 kilogrammos asszonyt. Még a börtönviselt nehézfiúk is hallgatnak rá, hát még a fiatalok, akik körül tyúkanyó módra tüsténkedik. Egyebek mellett Évának köszönhető a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodája által szervezett, „Több mint tánc!” – generációkon átívelő fejlesztő program a hátrányok csökkentéséért című projekt sikere is. Éva ugyanis összeszedi a porontyokat,

viszi őket órára, mert mint mondta, óriási lehetőséget kapnak a kicsik, hogy jobba tegyék az életüket.

Fekete Kata: *Minek köszönhető, hogy hallgatnak Önre a gyerekek és a felnőttek? Ha azt mondja, hogy érdemes részt venni a Nemzeti Művelődési Intézet „Több mint tánc!” programján, mindenki elhiszi. Az iskolások örömmel jönnek táncolni, éneket, zenét, kultúrát tanulni.*

Pándiné Dézsán Éva: Nem vagyok isten, nincs bilincsem vagy gumibotom, hogy kényszerítsem vagy meggyőzzem őket. Mégis elfogad a cigányok 99 százaléka, mert közöttük nőttem fel, ismerem a gondjaikat. Gyerekkoromban magam is megtapasztaltam, milyen érzés az, ha a kabát a fejem alja. Tudom, milyen keserű tankönyv, füzet, ceruza nélkül iskolába menni, mert nem volt pénzünk, hogy megvegyük a felszerelést. Az uzsonnámat mindig az osztálytársaim adták össze, de nagyon sokat segített Siklósi István, Mezőberény polgármestere is, aki anno tanított.

F. K.: *Hogy lehet ez? Hiszen a polgármester úrral egy korosztályba tartoznak.*

P.-né D. É.: Az ötvennyolcadik esztendőmet taposom. Igazság szerint 33 évesen fejeztem be az általános iskolát. A szüleim mindig kivettek

a suliból, hogy ahelyett, hogy a padot koptatom, vigyázzak a hat testéremre. Így végül a gyermekeimmel együtt tanultam meg a leckét és végeztem el az elemit. Aztán nem álltam meg, cigány népfőiskolát végeztem, 4,5-ös átlaggal. Mindig fontosnak éreztem a tanulást: ha a fiaim hazajöttek a suliból és szóltak, hogy mennek ki játszani az udvarra vagy az utcára, előbb megkértem őket, hogy mutassák meg a füzetüket. Látni akartam, hogy megírták-e a leckéjüket. Nem értettem a háziból egy kukkot sem, de így nem mertek bliccelni. Mindig azt mondtam nekik, hogy tanuljanak,

mert a tudást senki nem veheti el tőlük. Megérte sarkallni a fiaimat. Mind a három sokra vitte: Zsolt vendéglátós szakközépiskolát végzett és három nyelven beszél. Többször fel akarta adni, mert a diáktársai kiközösítették a bőrszíne miatt, de nem engedtem, hogy idő előtt befejezze. A középső fiam, Károly Irakban és Koszovóban dolgozott békefenntartó katonaként. Nagyon féltettem, minden háborús híradásban az ő arcát véltem felfedezni, rettegtem, hogy mikor jön a telefon a rossz hírrrel. Akkoriban 35 kilóra fogytam. A legkisebb fiam, Krisztián főiskolát végzett, elismert, jogdíjas zeneszerző. Ha itthon van, kijár Delhibe (a mezőberényi cigánytelep gúnyneve), az apróságok autogramot kérnek tőle, példaképnek tekintik.

Amikor kicsi voltam, elhatároztam, hogy csak annyit szülök, amennyit el is tudok tartani. Az én gyerekeimnek nem dió lesz színes papírba csomagolva a karácsonyfán, mint nekem, hanem zselés szaloncukor. Az enyéimnek lesz saját szobájuk, fogkeféjük, fogkrémjük, játékaik, amiket én csak a barátnőim otthonában láthattam. Elhatároztam, az enyéim nem fognak éhezni, nem járnak lyukas cipőben. Én még az öcsémel osztottam meg egy szakadt lábbelint, amibe télen befolyt a hólé. Délelőtt a testvérem hordta, délután én. Végül is 12 évesen álltam önálló lábra, amikor a konzervgyárban dolgozók előtt táncoltam, hogy pénzt vagy éppen csokit

kapjak. Persze ma már tudom, hogy a tánc nem minden, keményen kell dolgozni a boldogulásért.

F. K.: *A „Több mint tánc!” programon táncolni is tanulnak a gyerekek.*

P.-né D. É.: A cigányoknak ugyan a vérükben van a tánc, de megtanulnak együttműködni, közösen mozogni, megismerkednek a koreográfiaikkal. Ezeknek a kölyköknek óriási élmény, hogy felléphetnek, hogy megtapsolják, megdicsérik őket. Nemcsak romák, hanem magyarok is. A programnak köszönhetően megtanulnak beilleszkedni a társadalomba. Nem mehetnek az órára koszos kézzel vagy foltos ruhában. Nem jelenhetnek meg ápolatlanul, retkes cipőben. Arról nem is beszélve, hogy például a szokásokról szóló előadásokból én is sokat tanultam. Soha nem gondoltam volna, hogy Bill Clintonban, Teréz anyában vagy éppen Csányi Sándorban csörgedezik cigány vér. Én is csak félcigány vagyok, mert az apukám magyar. Amikor elszöktette az anyámat, az apámat kitagadta a családja. Azokkal a rokonokkal a mai napig nem tartom szorosán a kapcsolatot. Én teljesen cigánynak érzem magam.

F. K.: *A programban részt vevő gyerekek szülei mennyire mozgósíthatók? Hiszen a projekt teljes neve: „Több mint tánc” – Generációkon átívelő fejlesztő program a hátrányok csökkentéséért.*

P.-né D. É.: A szülők is lelkesek, de nem engedhetem még el a kezüket. Minden program előtt elbiciklizek a családokhoz, hogy szóljak, másnap várják a gyerekeket. Aztán, ha mégis elmarad valaki, akkor elmegyek érte. A legtöbben azért hozzák a kicsiket, felismerik, hogy az ő érdeküket is szolgálja ez a projekt. Persze sokszor ők maguk is nevelésre szorulnak. Amikor nyáron a kertemben táncoltak, gyakoroltak az NMI foglalkozásain felül, akkor jöttek az anyák és üvöltöztek, hogy, „táncolj, lányom, mutasd meg, mit tudsz.” Vagy éppen azt bizonygatják, hogy az ő vérük a legszebb. Én mindig azt kérem, hogy ne mondjanak semmit, mert megbántják a másik kislányt, akinek esetleg nincs ott az anyja, hogy biztassa. Különben is mindegyik szép, okos és

ügyes. Nem is szabad belekotnyeleskedni a tanításukba, hiszen a táncoló akkor nem arra figyel, amit csinál, hanem a bekiabálásra.

F. K.: *Van, hogy a szülőt inkább nevelni kell, mint a fiát, lányát? Soha nem felejttem el, amikor először találkoztam Önnel, éppen kioktatott egy fiatalot, hogy nem illik az asztalra ülni és ne viselkedjen már úgy, mint egy cigány.*

P.-né D. É.: Mert nem is szabad úgy viselkedni, mint ahogy azt sugallja a média. Nem minden cigány bűnöző, nem mindegyik illetlen. Tény, egy cigánynak háromszor annyit kell dolgoznia, hogy elfogadtassa magát a többségi társadalommal. De ha ez sikerül, nem kell több energiát befektetnie, hogy fenntartsa a képet, mint bárki másnak. Nálam minden kölyök fehér abrosz mellé ül le próba közben vagy után. S kést-villát használnak. Lehet, hogy otthon nem ilyen példát látnak, de én nem engedek ebből. Megecsik, hogy hitelbe kell vásárolnom, hogy megvendégelhessem őket egy kis süteménnyel vagy egy pohár üdítővel. Kétségtelen, hogy jólesik nekik, hogy enni kapnak, de nem azért jönnek hozzám, hogy nassoljanak. Tudják, itt jó szót kapnak és tanulhatnak.

F. K.: *Ön is táncol, beáll közéjük egy-egy házi próbán?*

P.-né D. É.: Szeretem ropni, de igazából a diszkótánc áll hozzám közel és nem a cigány. A „Több mint tánc!” programra összegyűlt csapat sem oszlott fel augusztus 20-án, a mezőberényi zárófellépésen. Jazz-t tanulnak, szerettem oktatót nekik, aki ingyen vállalta a tanítást. Menedzselni kell őket. A hagyományos cigány szoknyákat, amiben Mezőberényben, júniusban, a Múzeumok Éjszakáján bemutatták, amit eddig tanultak az NMI programjában, szintén ingyen szereztem. Egy szülő és én vasalom minden fellépésre. Ezen kívül Burai Éva, a cigány kisebbségi önkormányzat vezetője sikeresen szokott pályázni pénzekre. Nagyon nagy segítség ez nekünk.

F. K.: *Mit tanulnak még a gyerekek a programban?*

P.-né D. É.: A táncon kívül például számos cigány népdalt sajátítanak el. Megismerkednek az ételekkel, a népszokásokkal, a hagyományokkal, az élőzenéhez szükséges hangszerekkel,

mint például a kanna és a gitár. A cigányok minden örömeiket, bánatukat mozgással és muzsikával fejezik ki. Ha van rá lehetőség, akkor szól a zene. De persze sokszor nincs idő. Én is, ha tehetem, kimegyek hagymát szedni vagy kapálni. Szeretem is, bírom is a munkát. Nem egészen 14 évesen már a konzervgyárban dolgoztam szalag mellett, 12 évet húztam le egy üdítőüzemben, állandóan éjszakai műszakban. Melő után, reggel mentem jómódú családokhoz takarítani, vasalni, és délben feküdtem le pihenni egy kicsit, mert aztán jöttek haza a gyerekek és velük is foglalkozni kellett. Azt mondom most is a programban részt vevő gyerekeknek, hogy jó dolog a tánc, de nem minden. Nagyon haragszom, amikor azt mondja valaki, nem kell a munka. Múltkor az egyik ismerősöm kijelentette, hogy az ő 17 éves unokája nem állhat be gályázni 60 ezer forintért. Kifejtettem a családnak, hogy ennyi pénzből az egyébként erős, izmos gyerek meg tudja venni magának a zselét a hajára vagy a makkos cipőt és a szép ruhát. S a fiú elment dolgozni. A felnőtteket is próbálok jó útra téríteni. Nem szeretem, ha elverik a pénzt, hiszen annyi mindenben lehetne javítani. Van, akinek nincs kerítése, a másiknak az udvarát illene rendezni.

F. K.: *Mindig így gondolkozott? Fiatalon is?*

P.-né D. É.: Mindig. A cigányok korán érnek, korán házasodnak, én is 16 évesen, nagykorúsítva mentem férjhez. Mindig azt mondom a Delhi-ben élő fiúknak, hogy inkább a nőktől szédüljenek, mint a kábítószer-től. Sőt, az NMI programjában résztvevőknek tiltom, hogy kártyázzanak. A roma gyerekek sokszor a járda szélén ját-

szanak száz, kétszáz forintos tételekben. Nem bánám, ha gomb lenne a tét, de érmekkel már nem szabad. Meggyőztem a lányokat, hogy ők már hivatásos táncosok, nem engedhetik meg maguknak, hogy így viselkedjenek. Ahogyan azt sem, hogy csúnyán beszéljenek. Az „enyém” nem mondják már, hogy „dik má”. Ezek a tizenéves fiúk és lányok már elnézést tudnak kérni, ha véletlenül meglölik egymást, ki tudja mondani, hogy kérem, köszönöm, légy szíves. Lassan elérjük azt is, hogy nem vágnak egymás szavába beszélgetés közben. Szerintem szeptemberben, az iskolában is látták a változást a pedagógusok. Tartom a tanáraikkal is a kapcsolatot. Sokszor nekem szólnak, ha valamelyik kislány ront a jegyein, mert tudják, hogy megbeszélem vele, fontosnak tartom, hogy tanuljon.

F. K.: *Miért karolja így fel a közösséget? Miért áll ez érdekében?*

P.-né D. É.: Magam sem tudom. Szokták is mondani, hogy egyesek kihasználnak. De én így érzem jól magam. Szeretném, ha fejlődnének a cigányok, ha beilleszkednének. Múltkor, a cigánybálon részt vettek magyar vezetők is és odajött egy nehézfiú, aki verekedni akart. Szétválasztottam a vitatkozókat, mondtam, hogy ne ökol-

lel intézzék el a nézeteltéréseiket, mert megint rossz híruk lesz a romáknak. Csoda, de hallgattak rám. Hét évig nem éltem Mezőberényben, akkor nem igazán volt, aki összefogja a romákat. Igaz, amit például a Tízváros Alapítvány tesz ezekért a gyerekekért, példaértékű. Ez a civil szervezet működteti a Kincseházat a cigánytelep szélén. Az udvaron játszótérrel alakították ki, a házban játszóházat. Nyári szünetben napi száz forintért mehetnek azok a gyerekek, akiknek a szülei dolgoznak. A kicsikre nemcsak vigyáznak, hanem étkezést is biztosítanak nekik. Lehet, hogy csak vajás kenyérré futja, de nem üres a gyomruk. A Tízváros vezetője, Süveges Szabolcs elvárja, hogy a szülő is vegyen részt a közös programokon, töltsön időt a gyermekével. A „Több mint tánc!” projektben szerepelt egy olyan program is, amelyben a gyerekek a cigány ételek készítésével ismerkedhettek meg. A Kincseházban volt a főzés, nagy sikerrel.

F. K.: *Ha lett volna rá lehetősége, minek tanul? S miről álmodoznak a mai cigány gyerekek?*

P.-né D. É.: Kosmetikus vagy fodrász szerettem volna lenni. Nem jutottam el odáig, de arra is büszke vagyok, hogy Mezőberényben én vagyok a cigányok munkavezetője a közmunka programban. Beállok én is közéjük, nem szégyellem, ha szemetet szedek vagy éppen kapálok. A kicsiknek is megvannak a maguk vágyai: tűzoltónak, rendőrnek, focistának, buszsofőrnek készülnek. Persze kamaszkorukig még változhatnak a vágyak. A 18 éves unokám számítástechnikát tanul, a 15 éves egészségügyi iskolába jár, ápolónőnek készül. A négyéves természetesen még nem döntött. A fiam elvált, a két fiúunokámat én nevelem, a lányt az anyja, de sokszor jön ő is. Nehéz, de megfiatalítanak. Ahogy a munka is.

PÁNDINÉ DÉZSÁN ÉVA matyógyerekeknek tartja magát, hiszen édesanyja lakóhelyén, Mezőkövesden született 1957-ben. Néhány hetesen viszont már Mezőberényben élt és kisebb megszakításokkal azóta is ott lakik. Járt külföldön, kis időt ott is töltött, mégis visszahúzza a szíve Magyarországra. Büszke arra, hogy cigány. Nagyon sokat tesz a közösségért. Az az álma, hogy egyetlen cigány gyerekből se válják bűnöző, hogy a kicsik tanuljanak. Nem kell, hogy egyetlenemet végezzenek, de legalább az érettségig eljussanak.

FEKETE KATALIN a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Főiskolai Tanárképző szakán végzett magyar-művelődésszervező szakon. Tizenhárom évig dolgozott a Békés Megyei Hírlapnál újságíróként. 2015 februárja óta a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájában módszertani referens.